

INDREK JÜRJO

LIIVIMAA VALGUSTAJA
AUGUST WILHELM HUPEL
1737–1819

RIIGIARHIIV
TALLINN 2004

SISUKORD

Sissejuhatus	8
Uurimisülesanne	8
Balti valgustuse historiograafia	13
Allikad	28
I Elukäik ja pastoritöö	31
Lapsepõlv, noorus ja õpinguaastad Saksamaal	31
Esimesed aastad Liivimaal	37
Põltsamaa majanduslik ja kultuuriline õitseae	45
Hupeli majanduslik olukord ja sissetulekud Põltsamaal	54
Kiriklikud ametikohustused	62
Pastor kirikupolitsei rollis	70
Järelevalve koolide üle	73
Hupeli sõpruskond ja seltsielu Põltsamaal	83
Teaduslik tegevus pastori ameti kõrval	97
Viimased aastad Põltsamaal	101
Elu lõpuaastad Paides	107
II Põltsamaa lugemisselts	115
Lugemisseltside areng Saksamaal ja naabermaades	115
Põltsamaa lugemisseltsi organisatsioon	120
Seltsi lugemisvara	126
Seltsi liikmed	138
Seltsi tegevuse lõpp	141
III Liivi- ja Eestimaa topograaf	142
“Topograafiliste teadete” eelkäijad ja eeskujud	142
“Liivi- ja Eestimaa publikule”	149
Topograafia tekkelugu ja selle ülesehitus	154
“Riia ja Tallinna asehalduskorra praegune seisukord”	160
“Topograafiliste teadete” kaastöölised	166
“Topograafiliste teadete” kirjastamine	172
Liivi- ja Eestimaa loodslugu ja geograafia topograafias	176
Statistilise meetodi rakendamine	179
Provintside elanikkond ja selle seisuslik struktuur	181

Eestlaste ja lätlaste kuvand	185
Hupeli “Majanduskäsiraamat” kui tema topograafia täiendus	193
Topograafia retseptsoon ja edasine mõju	199
IV Hupeli ajakirjad “Nordische Miscellaneen” ja “Neue Nordische Miscellaneen” ning Balti ajakirjandus	
18. sajandil	211
Ülevaade baltisaksa ajakirjandusest 18. sajandil	211
Hupeli enda ajakiri	232
Ajakirja trükkimine ja levitamine	236
Ajakirja kaastöölised	239
Diskussioon pärisorjuse ja agraarküsimuses	242
Teiste sotsiaalpoliitiliste küsimuste arutamine ja praktilised ettepanekud	251
Topograafilised, kiriku- ja kultuuriteemalised artiklid	259
Seksuaalteema käsitlemine	269
Ajalooalased artiklid ja uurimused	275
Ajakirja kirjanduslik-meelelahutuslik funktsioon	284
Lõpetuseks	286
V Kaastöö Nicolai “Allgemeine Deutsche Bibliothekile” ja teistele ajakirjadele	288
Kaastöö “Allgemeine Deutsche Bibliothekile”	288
Kaastöö teistele ajakirjadele	308
VI Venemaa-käsitlus ja -kuvand	315
Liivimaa Venemaa-kuvand enne valgustusajastut	315
Venemaa-ainelised artiklid Hupeli ajakirjas “Nordische” ja “Neue Nordische Miscellaneen”	320
Hupeli peateos Venemaa kohta	334
Rahvuslik tüpoloogia Hupeli teostes	343
Hupeli Venemaa-aineliste teoste retseptsoon ja kriitika kaas-aegsete poolt	347
Hupeli Venemaad käsitlevad retsensioonid ajakirjas “Allgemeine Deutsche Bibliothek”	352
Teiste valgustajate suhtumine Venemaasse ja Liivimaa Venemaa-kuvandi muutumine 19. sajandil	357

VII Keelemees	363
Pietistlike pastorite keelealased saavutused	363
Hupeli eestikeelsed tõlked ja tema eesti keele proovid	367
Zimmermann ja Hehn – tundmatud eesti keele uurijad	373
“Eesti keeleõpetus”	379
Hupel võrdluses teiste baltisaksa keeleteadlastega (Arvelius ja Stender)	389
Eesti rahvalaulude vahendaja Herderile	398
“Eesti keeleõpetuse” retseptatsioon	407
Baltisakslaste sõnavara koguja	410
VIII Filosoofilised ja ühiskondlikud vaated	418
Filosoofilised ja teoloogilised vaated	418
Ekskurs: Hupeli maailmavaatelised lahkavumused teiste Liivimaa vaimulikega, eriti kindralsuperintendent Lenziga	433
Hupeli reaktsioon Prantsuse revolutsioonile ja selle retseptioon Läänemere provintsid	444
Hupel ja talurahvaküsimus Liivi- ja Eestimaal	457
Lõppsõna	476
Summary	484
Kasutatud allikad ja kirjandus	496
Lühendid	543
Isikunimede register	544